

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

صداقت

در تراث سیاسی اسلامی

طیبه محمدی کیا

استادیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

صداقت در تراث سیاسی اسلامی

طیبه محمدی کیا

ناشر

پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم

تهیه

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

سرپرستار

محمدباقر انصاری

ویراستار

وحید حامد

لیتوگرافی، چاپ و صحافی

چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب

چاپ اول: پاییز ۱۴۰۱

شمارگان: ۳۵۰

مرجع بهای کتاب: وبگاه رسمی نشر پژوهشگاه

علوم و فرهنگ اسلامی

عنوان: ۷۷۰؛ مسلسل: ۱۱۷۱

نشانی

قم، خیابان معلم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، نشر

پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

تلفن و دورنگار: ۳۷۸۳۲۸۳۳ - ۰۲۵

ص.پ: ۳۷۱۸۵/۳۶۸۸

کدپستی: ۳۷۱۵۶۱۶۵۹۱

مراکز پخش

۱. قم، میدان شهیدا، تلفن و دورنگار ۳۷۸۳۲۸۳۴ - ۰۲۵

۲. تهران، خیابان انقلاب، روبروی در دانشگاه تهران،

پاساژ فروزنده، طبقه همکف، واحد ۳۱۲، تلفن:

۰۲۱ - ۶۶۹۵۱۵۳۴

وبگاه: www.pub.isca.ac.ir

رایانامه: nashr@isca.ac.ir

فروشگاه مجازی نشر: www.shop.isca.ac.ir

فروشگاه نشر دیجیتال: www.pajoohaan.ir

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

سرشناسه:

محمدی کیا، طیبه، ۱۳۵۸-

عنوان و نام پدیدآور:

صداقت در تراث سیاسی اسلامی / طیبه محمدی کیا؛ تهیه پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

مشخصات نشر:

قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۴۰۱.

مشخصات ظاهری:

۲۹۶ ص.: جدول.؛ ۲۱*۱۴ س.م.

شابک:

978-600-195-814-4

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

موضوع:

اخلاق و سیاست

موضوع:

علوم سیاسی -- فلسفه

موضوع:

اسلام و سیاست

شناسه افزوده:

پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی. پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

رده‌بندی کنگره:

JA ۷۹

رده‌بندی دیویی:

۱۷۲

شماره کتابشناسی ملی:

۹۰۲۷۴۰۱

فهرست مطالب

سخنی با خواننده ۱۱

مقدمه ۱۵

فصل اول: روش‌شناسی و کاربرد آن در مطالعهٔ صداقت سیاسی در

تراث اسلامی ۲۳

فصل دوم: صداقت در تراث فلسفهٔ سیاسی

صداقت در تراث سیاسی فارابی (۲۵۷-۳۳۹ق) ۳۹

خیر ۴۵

کمال ۴۷

سعادت ۴۹

معرفت، صداقت و سیاست ۵۰

مدینه و سعادت ۵۱

حاکم آرمانی فیلسوف - نبی و صداقت ۵۵

رئیس مدینه ۵۶

صداقت در تراث سیاسی سنیوی (۳۷۰-۴۲۸ق) ۶۱

سیاست پیامبرانه و صداقت ۶۴

معرفت‌شناسی و سیاست ۶۶

۶۷	..... نفس انسانی و سیاست
۶۸	..... هستی‌شناسی، سیاست و سعادت
۷۱	..... اخلاق، جامعه و صداقت
۷۵	..... صداقت در تراث سیاسی سهروردی (۵۴۹-۵۸۷ق)
۷۶	..... نور در اندیشه سیاسی شیخ اشراق
۷۹	..... خسرو آرمانی و صداقت
۸۰	..... صداقت و سیاست‌ورزی
۸۱	..... نتیجه‌گیری

فصل سوم: صداقت در کلام سیاسی

۹۰	..... صداقت در کلام سیاسی اهل سنت
۹۱	..... صداقت در کلام سیاسی اشعریان
۹۲	..... ابوالحسن اشعری (۲۶۰-۳۲۴ق)
۹۴	..... امام الحرمین جوینی (۴۱۹-۴۷۸ق)
۹۶	..... امام محمد غزالی (۴۵۰-۵۰۵ق)
۹۷	..... نیت، صداقت و اصلاح
۱۰۴	..... فخر رازی (۵۴۴-۶۰۶ق)
۱۰۷	..... ایجی (۷۰۱-۷۵۶ق)
۱۰۸	..... صداقت در کلام سیاسی معتزله
۱۱۳	..... واصل بن عطا (م. ۱۳۱ق)
۱۱۴	..... عبدالرحیم خیاط (سده دوم تا سوم قمری)
۱۱۵	..... قاضی عبدالجبار (م. ۴۱۵ق)
۱۱۷	..... جاحظ (۱۶۰-۲۵۵ق)

۱۱۹	صداقت در کلام سیاسی شیعه.....
۱۲۰	جبر و اختیار و نظریه کسب و صداقت در کلام سیاسی شیعه.....
۱۲۲	امامت، قاعده لطف و صداقت در کلام سیاسی شیعه.....
۱۳۱	زراره (۷۰-۱۵۰ق).....
۱۳۲	ابوسهل نوبختی (۲۳۷-۳۱۱ق).....
۱۳۳	خواجه نصیرالدین طوسی (۵۷۹-۶۵۳ق).....
۱۴۳	علامه حلی (۶۴۸-۷۲۶ق).....
۱۴۴	نتیجه‌گیری.....

فصل چهارم: صداقت در تراث سیاست‌نامه‌ها

و اندرزنامه‌های سیاسی اسلامی

۱۴۹	جاویدان خرد- ابوعلی احمد بن محمد بن یعقوب مُسکویه رازی (۳۲۰/۳۲۶-۴۲۱ق).....
۱۵۸	خواجه نظام‌الملک طوسی (۳۹۷-۴۷۱ق).....
۱۷۷	خنجی (۸۵۰-۹۲۷ق).....
۱۸۳	نتیجه‌گیری.....

فصل پنجم: صداقت در عرفان سیاسی اسلامی

۱۹۲	حسن بصری (۲۲-۱۱۰ق).....
۱۹۳	ابراهیم ادهم (۸۰-۱۶۱ق).....
۱۹۴	رابعه عدویه (۹۴ یا ۹۵-۱۸۴ یا ۱۸۵ق).....
۱۹۵	شقیق بلخی (م. ۱۹۴ق).....
۱۹۶	سهل بن عبدالله تستری (۲۰۳-۲۸۳ق).....
۱۹۷	خرقانی (۳۵۲-۴۲۵ق).....

- ۱۹۹ ..... خواجه عبدالله انصاری (۳۹۶-۴۸۱ق)
- ۲۰۱ ..... عین‌القضات همدانی (۴۹۲-۵۲۵ق)
- ۲۰۳ ..... نتیجه‌گیری

فصل ششم: ارزیابی صداقت در ایران امروز و راهکارهای ارتقای آن

بر اساس میراث اسلامی

- ۲۱۰ ..... نسبت صداقت و اخلاق در افق اندیشه‌ورزی معاصر اسلامی
- ۲۱۳ ..... بروز و ظهور صداقت در سیاست جدید
- ۲۱۷ ..... صداقت به مثابه کهن‌الگوی رفتاری
- ۲۲۱ ..... بازخوانی ارتباط میان تراث سیاسی و صداقت با جامعه معاصر
- ۲۲۲ ..... آسیب‌شناسی پرداختن به صداقت در منابع کهن
- ۲۲۸ ..... نگرش نهادین، سرشت نهادمحور مناسبات در عصر جدید
- نگرش تاریخی، قطع ارتباط نسبی میان آگاهی معاصر با نظام آگاهی کلاسیک ایرانی و اسلامی
- ۲۲۹
- ۲۳۰ ..... نگرش اجتماعی، بی‌اعتباری نسبی حوزه عمومی در مناسبات اجتماعی معاصر در ایران
- نگرش اقتصادی، شکل‌گیری انتظارات فزاینده اقتصادی و اجتماعی و دشواری در پاسخگویی نظام‌مند به آنها
- ۲۳۳
- ۲۳۵ ..... نتیجه‌گیری

فصل هفتم: بررسی پیامدهای شناسایی صداقت در تراث سیاسی

- اسلامی
- ۲۳۹
- کتابنامه
- ۲۴۷

نمایه‌ها

۲۷۱	موضوعات
۲۸۹	اعلام و مشاهیر
۲۹۳	کتاب‌ها
۲۹۵	مکان‌ها

سخنی با خواننده

پژوهش در حوزه اندیشه سیاسی از نگاه دینی در راستای شناخت مبانی، سرشت و ساختار آن در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی ضرورتی انکارناپذیر یافته است. ژرف‌نگری در مبانی دینی مشتمل بر عقل و آموزه‌های وحیانی و عرف جامعه اسلامی - ایرانی، شرطی اساسی در پویایی پژوهش‌ها برای دستیابی به الگوی مطلوب حکومت اسلامی در دوره جدید است؛ از این‌رو شناخت، بازخوانی، بازنگری و بومی‌سازی مسائل علم و اندیشه سیاسی جایگاه ویژه‌ای در این پژوهش‌ها دارند.

بی‌گمان قصد اولیه انقلاب اسلامی هدفمندی و ارتقای کیفیت زندگی مؤمنان بر اساس نص اسلامی بود. لازمه تحقق این هدف تربیت اندیشمندان فراوان و انجام تحقیقات به‌روز، کارآمد و معتبر علمی بود که در این راستا با راهنمایی استادان و همکاری طلبه‌های فارغ‌التحصیل علوم سیاسی، زمینه شکل‌گیری پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی در سال ۱۳۷۳ فراهم شد؛ تجربه نو و موفق این پژوهشگران در معرفی بخشی از میراث سیاسی عالمان شیعی و نگارش آثار مستقل درباره مسائل نوپیدای سیاسی، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های این

مرکز و ارتقای آن به پژوهشکده‌ای مستقل فراهم کرد.

این پژوهشکده در راستای ایفای رسالت خود، تولیدات پژوهشی فراوانی را به جامعه علمی عرضه کرده است؛ از آن جمله می‌توان به تألیف، تصنیف و ترجمه ده‌ها کتاب در حوزه اندیشه سیاسی اسلام اشاره کرد. چشم‌انداز آینده این پژوهشکده تبدیل شدن به مرجعی علمی در اندیشه سیاسی - دینی است تا بتواند با گردآوری مهم‌ترین تلاش‌ها و اندیشه‌ها به بسیاری از علاقه‌مندان این حوزه، خدمات علمی مؤثری عرضه کند.

کتاب حاضر با هدف فهم تراث سیاسی اسلام در ارتباط با اخلاق و سیاست به رشته تحریر درآمده است. نویسنده کوشیده، در بازگشتی از سر پرسش‌ها و نیازهای امروزی به میراث اسلامی در رشته‌های مختلف و عرصه‌های متنوع آن، روح مشترک اخلاق‌نگر، با تمرکز بر مفهوم صداقت، در اندوخته‌های فکری پیشینیان را در حد وسع و توان خود دریابد و نسبت آن را با امر سیاسی و سیاست‌اندیشی کشف کند. این تلاش ضمن مراجعه‌ای به متون کهن تحقق یافته است که در آن اولاً زمینه و زمانه تولد بخش‌های گوناگون میراث در گرایش‌های گوناگون آن از فلسفه و کلام و عرفان سیاسی گرفته تا سیاست‌نامه لحاظ شده است؛ ثانیاً آگاهی نهفته در این اندوخته‌های تاریخی به شیوه‌ای مرتبط با معیارهای امر اخلاقی در سیاست‌ورزی معاصر سنجیده شده است. به این ترتیب پژوهش کوشیده است از رهگذر مواجهه‌ای این گونه با سنت، تجویزها و توصیه‌های اندیشمندان مسلمان را در ارتباط با نسبت میان صداقت و سیاست برای جامعه امروز ایران و در ارتباط با نیازهای عصری آن صورت‌بندی و عرضه کند.

این اثر برای بهره‌مندی دانشجویان عزیز و طلاب محترم علوم دینی تهیه شده

و امید است افزون بر جامعه دانشگاهی و حوزوی، علاقه‌مندان دیگر نیز از آن بهره‌مند شوند.

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی لازم می‌داند از تلاش‌های مؤلف محترم خانم دکتر طیبه محمدی‌کیا، ناظر محترم دکتر مرتضی یوسفی‌راد، ارزیابان محترم دکتر رجبعلی اسفندیار و دکتر سیدکاظم سیدباقری، مدیر محترم گروه دکتر شریف لک‌زایی و مدیر محترم امور پژوهشی دکتر محمود فلاح و تمام دست‌اندرکاران نشر تشکر و قدردانی کند؛ همچنین لازم می‌داند از رئیس محترم پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی حجت‌الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر نجف لک‌زایی و معاون محترم پژوهشی حجت‌الاسلام و المسلمین محمدهادی یعقوب‌نژاد که مساعدت‌های مؤثر ایشان نقشی اساسی در به سرانجام رسیدن پژوهش حاضر داشت، تشکر نماید. در پایان از اداره نشر پژوهشگاه برای آماده‌سازی و چاپ آن تشکر و قدردانی می‌شود.

این پژوهشکده در راستای حیات و بالندگی خود از انتقادهای و پیشنهادهای علمی استادان، صاحب‌نظران و پژوهشگران محترم استقبال می‌کند. امید است این فعالیت‌ها موجبات رشد و پویایی اندیشه سیاسی اسلام را فراهم کند.

دکتر منصور میراحمدی

مدیر پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

مقدمه

صداقت کارکردی مرکزی و نقشی حیاتی در شکل‌بخشی به رویه‌ها و روندهای اجتماعی کارآمد، قابل اتکا، محاسبه‌پذیر، مسئولانه، اخلاق‌مدار و حایز وصف مهم سلامت در عرصه سیاسی جامعه دارد؛ به گونه‌ای که در نبود صداقت، جامعه به سرایشی ناتوانی در ایفای کارویژه‌های متناسب با انتظارات مرکزی متوقع از خود در حوزه‌های سیاست فرو می‌گلتد و در عمل به وظایف اصلی خود در حوزه عمومی ناتوان می‌شود؛ ازاین‌روی باید پرسش از رویکرد به کارکرد صداقت در میراث سیاسی را پرسشی محوری و پراهمیت برای جامعه دانست؛ پرسشی که به دلیل پیچیدگی‌اش، پاسخ‌دادن به آن تنها از مسیر پژوهش ممکن می‌شود. پژوهش پیش‌رو به بررسی صداقت در تراث اسلامی می‌پردازد.

رد پای صداقت در گنجینه میراث اسلامی را با توجه به تداوم تاریخی تمدن اسلامی در شکل‌های گوناگون آن از ابتدای اسلام تا به امروز باید در مجموعه متنوع و گسترده‌ای از حوزه‌های مرتبط با امر سیاسی جستجو کرد. بر این اساس به منظور شناسایی و فهم نحوه رویکرد صداقت در تراث سیاسی اسلامی لازم است به مطالعه بسترهای شکل‌دهنده به تراث سیاسی بپردازیم و شیوه‌های رویکرد به صداقت را در این ادبیات سترگ و گسترده پژوهش کنیم که در سطوح گوناگون

دانش‌های اسلامی و ایرانی به اندیشه‌ورزی در باب صداقت پرداخته است. مهم‌ترین این عرصه‌ها عبارت‌اند از، مطالعات فلسفه سیاسی اسلام، کلام سیاسی شیعه و سنی، مجموعه متون سیاست‌ورزی همچون اندرزنامه‌ها و سیاست‌نامه‌ها، متون عرفان سیاسی و سرانجام پرداختن به صداقت در اوضاع سیاسی و اجتماعی معاصر. هدف از انجام این مطالعه آگاه‌شدن از منطق طرح و کارکرد صداقت در این بخش‌های تراث اسلامی از یک سو و فهم نحوه کارکرد آن در ساحت عمل سیاسی و کنش جمعی از سوی دیگر خواهد بود.

به این ترتیب پرسش مهم پژوهش نقش و کارکرد صداقت در تراث سیاسی اسلامی است. در پاسخ به این پرسش، این فرضیه بیان می‌شود که رویکرد به صداقت میان اندیشمندان اسلامی برجسته در تراث سیاسی اسلامی با هدف ایجاد محدودیت در برابر اعمال خودسرانه قدرت، گسترش سطح همدلی و همکاری اجتماعی میان صاحبان قدرت و مردم و کاهش زمینه‌های فساد سیاسی انجام گرفته و حاصل این تلاش ایجاد بستری نظری برای تأسیس جامعه‌ای صداقت‌پایه بوده است. دستیابی به این پاسخ از طریق کندوکاو در مجموعه آثار فکری باقیمانده از اندیشمندان و نظریه‌پردازان مسلمان در حوزه‌های مرتبط با امر سیاسی که طبعاً به نحوه تخصیص قدرت مرتبط است، ممکن می‌شود.

هدف از مطالعه‌هایی از این دست آن است که بر اساس فهم کارکردها و کارویژه‌های صداقت در این تراث تاریخ‌ساز، آگاهی ما از تبار صداقت‌ورزی طی تاریخ تحول و تطور تمدن اسلامی ارتقا یابد. از این آگاهی می‌توان به عنوان دستمایه‌ای برای گسترش صداقت‌ورزی در عرصه سیاست و اجتماع در عصر حاضر بهره برد و بر پایه آن کارکردهای صداقت‌گرایانه را در جامعه ارتقا بخشید. چارچوب نظری این پژوهش متأثر از «هرمنوتیک روش‌شناختی» دیلتای

سامان یافته است. دیلتای به عنوان مهم‌ترین اندیشمندی که رویکرد روش‌شناختی به دانش هرمنوتیک را در علوم انسانی و مطالعات فرهنگی عرضه نمود، نشان داد چگونه می‌توان برای مطالعه یک مفهوم در تاریخ اندیشه، نسبت آن را با روح حاکم بر تاریخ فکری شکل‌دهنده به آن در دل یک تمدن دریافت.^۱ به باور او چنین رویکردی بدانجا می‌انجامد که درکی از کارکرد آن مفهوم در منظومه فکری پدیدآورنده آن به دست آید. از نگاه دیلتای برای انجام این مهم باید در درجه نخست دلالت‌های متون مرتبط با مفهوم مورد مطالعه را به دقت و در صورت نیاز بر اساس مراجعه به دانش‌های مناسب در رفع ابهام‌های اولیه در فهم مدلول اصلی متن (مانند فقه اللغة) بازشناخت. به این ترتیب ما می‌توانیم مفهوم را در دل متون و معطوف به دلالت، نزدیک به رویکرد فیخته و شلایرماخر دریافت کنیم.^۲ در سطحی دیگر از این متون باید به مثابه پلی برای فهم فضای ورای آنها بهره گرفت و طی «رویکرد تأویلی» ویژه‌ای به این متون، معانی عمیق‌تر آنها را در بستر هویتی و تاریخی پیرامونشان بازشناخت. دیلتای مفاهیم را به متون نخستین ارجاع می‌دهد.^۳ حاصل آنکه در رویکرد دیلتایی، فهم غرض مؤلف و شناخت مفاهیم در دل روابط محیطی ممکن می‌شود.^۴ از همین روی او تأویل را محدود به متن نمی‌دانست؛ بلکه از متن به مثابه راهکاری برای تعمیق فهم تاریخی ما در ارتباط با

-
1. Wilhelm Dilthey, Rudolf A. Makkreel (ED), Rodi Frithjof; *Wilhelm Dilthey: Selected Works*, Vol. III: *The Formation of the Historical World in the Human Sciences*; p. 280.
  2. Ibid, 106.
  3. Ibid, 175.
  4. Johannes Rütsche; *Das Leben aus der Schrift verstehen Wilhelm Diltheys Hermeneutik*, Lang: 145.

محیط که چونان گنجینه‌ای به ما رسیده است و در دل خود پیام‌های ناگشوده و مهمی از زمان و بستر خویش دارد، یاد می‌کرد.

این بدان معناست که متن‌های حامل مفاهیم مهمی همچون صداقت در تراث سیاسی اسلامی _ در نگرش دیلتای _ در بردارنده نظر و قصد مؤلف و روح زمانه هستند و در صورت توجه به نحوه تأویل آنها مطابق خط مشی‌های این روش‌شناسی به ما می‌گویند که منظومه فکری شکل‌دهنده به آنها چه ابعاد و زوایای ناگشوده‌ای داشته است. بر این اساس طی این پژوهش تلاش خواهد شد با مراجعه به بخش‌های مهم به‌جای‌مانده از تراث سیاسی اسلامی، نحوه رویکرد هر یک به صداقت و راستی فهم و بررسی شود. انجام این مهم در گام نخست از طریق شناختن مضامین مستقیم هر متن تحقق می‌یابد. این مهم زمانی ممکن می‌شود که آن متن، به مثابه یک موقعیت تأویلی، در ارتباط با بستر تاریخی شکل‌دهنده به آن از یک سو و علایق و سلايق فکری و اجتماعی نگارنده آن، همچنین محیط شکل‌دهنده به آن از سوی دیگر بازخوانی و فهم انتقادی شود. حاصل رفت و بازگشتی این‌گونه میان متن و روح زمانه حاکم بر آن به مایاری می‌رساند تا درکی از معنای واقعی و جایگاه حقیقی صداقت در متون مرکزی عرضه شده در بخش‌های گوناگون تراث اسلامی همچون فلسفه و حکمت سیاسی اسلامی، متون کاربردی و خط مشی‌گذارانه سیاسی در جهان قدیم (اندرزنامه‌ها و سیاست‌نامه‌ها) و عرفان اسلامی یابیم.

پیش از آغاز مباحث لازم است تعریف خود را از صداقت سیاسی به دست دهیم. حضور جوانب گوناگون این تعریف را _ همچنان‌که مباحث آینده نشان خواهد داد _ در تراث سیاسی اسلام می‌توان یافت. منظور ما از صداقت در سیاست عرضه حقیقت به مردم، انطباق میان نظر و دیدگاه با عمل و رفتار سیاسی،

رویکرد به خیر عمومی و منافع جمعی بر اساس شفافیت، عمل سیاسی متعهد به معیارهای اخلاقی و شرعی ضامن پرهیز از رفتار فریب‌کارانه، تلاش پیوسته برای تحقق بخشیدن به وعده‌های داده شده در عرصه سیاست و در نهایت رویکرد نظام‌مند و همراه با قصد و اراده سیاسی به منظور انطباق و یکسان‌سازی قول و فعل در حوزه عمومی است. به این ترتیب وجه مخالف صداقت فریب است و در شرایط نبود رویکرد به شفافیت منجر به صداقت در عرصه سیاست، ما با فریب‌گرایی سیاسی که بیانگر دورویی است، روبرو می‌شویم. در واقع همچنان‌که در تراث سیاسی اسلامی نیز به این بحث مهم پرداخته شده است و در این طرح تلاش می‌شود ابعاد آن گشوده شود، سیاست به‌جد مستعد شکل‌گیری فریب به مثابه موقعیتی ناشی از حضور نداشتن صداقت در صحنه روابط است. بدین ترتیب طی این پژوهش خواهیم کوشید در مراجعه‌ای تحلیلی و نظری به میراث سیاسی اسلامی نبود صداقت سیاسی و پدیداری نظام‌مند فریب را بر اساس شاخص‌های مرکزی صداقت‌گریزی و فریب‌گرایی در آن توضیح دهیم. مهم‌ترین این شاخص‌ها که طی این طرح مورد توجه مؤثر واقع خواهند شد، عبارت‌اند از: خیانت سیاسی، دورویی و تظاهرگرایی سیاسی (نفاق سیاسی)، دادن وعده‌های پوشالی در حوزه سیاست، عرضه و بهره‌گیری از دروغ مصحلت‌آمیز در بستر امر مشترک و سیاسی، تکیه بر دروغ به منظور تأمین و کسب منافع سیاسی، عهدشکنی سیاسی و در نهایت یاهو‌گویی و بیهوده‌پردازی با اهداف سیاسی. هدف طرح آن خواهد بود که صداقت‌نداشتن در عرصه سیاسی را از نگاه میراث سیاسی اسلام بر اساس شاخص‌هایی از این دست شناسایی کند و به این ترتیب به توضیحی مؤثر از رویکرد تراث اسلامی به صداقت دست یابد.

نکته دیگر در ارتباط با مفاهیم مرکزی پژوهش آن است که مراجعه به فلسفه و

حکمت سیاسی اسلامی طی این مطالعه به معنای بازگشت به میراث عقلانی و فلسفی حکیمان و اندیشمندان مسلمان در ارتباط با سیاست است. دو اصطلاح دیگر که لازم است پیش از پژوهش توضیح داده شوند، «اندرزنامه‌ها» و «سیاست‌نامه‌ها» هستند. منظور از اندرزنامه‌ها مجموعه پندها و توصیه‌های حکیمان و خردمندان به حاکمان و زمامداران است. این ادبیات نظری عمدتاً در قالب پندگویی به حاکمان که با عرضه شواهد و مثال‌های از تاریخ و داستان‌گویی در ارتباط با آن همراه بوده، تحقق یافته است؛ همچنین سیاست‌نامه‌ها را در قالب آثاری می‌توان شناسایی کرد که به طور مشخص به شرح آیین فرمانروایی و کشورداری، توضیح راه‌ها و شیوه‌های حفظ اقتدار و تبیین ارتباط اخلاق و سیاست در حکمت ایرانی - اسلامی پرداخته است.

سرانجام یادآوری این نکته مناسب است که نگارنده پژوهش مستقلاً را نیافت که به این موضوع پرداخته باشد هرچند پژوهش‌هایی به فرجام رسیده که به صداقت در سیاست به صورت کلی پرداخته‌اند یا صداقت را در بخشی از میراث اسلامی - همچون برخی از مکاتب فکری - مطالعه کرده‌اند. همچنین برخی پژوهش‌ها به نسبت اخلاق و سیاست اسلامی یا سیاست میان مسلمانان توجه کرده‌اند. به این ترتیب و به اقتضای سرشت پژوهش پیش روی، مهم‌ترین منابع این تحقیق، نه منابع معاصر، بلکه میراث پراهمیت اسلامی و ایرانی در ارتباط با صداقت است. به طور مشخص در مآخذ و مصادر متعدد اندیشه، کلام، فلسفه، اخلاق و حکمت سیاسی اسلامی (همچون آرای اهل مدینه فاضله، الهیات شفا و اخلاق ناصری)، متون کاربردی در حوزه سیاست‌ورزی و سیاست‌نامه‌های ایرانی-اسلامی (همچون سیاست‌نامه، سلوک الملوک) می‌توان رد پای رویکرد به صداقت را دریافت و به مطالعه و بررسی نظام‌مند آن پرداخت.

- این پژوهش افزون بر این مقدمه، شامل هفت فصل از این قرار است:
- فصل نخست: روش‌شناسی و کاربرد آن در مطالعهٔ صداقت سیاسی در تراث اسلامی؛
- فصل دوم: صداقت در تراث فلسفهٔ سیاسی اسلامی؛
- فصل سوم: صداقت در تراث کلام سیاسی اسلامی؛
- فصل چهارم: صداقت در سیاست‌نامه‌ها و اندرزنامه‌های سیاسی اسلامی؛
- فصل پنجم: صداقت در عرفان سیاسی اسلامی؛
- فصل ششم: ارزیابی صداقت در ایران امروز و راهکارهای ارتقای آن بر اساس میراث اسلامی؛
- فصل هفتم: بررسی پیامدهای شناسایی صداقت در تراث سیاسی اسلامی.